

Rapport från rullstolsanpassad naturguidning vid Kolardammarna den 10 oktober 2017

Martina Kiibus

Det här var ett försök att sätta in ytterligare en rullstolsanpassad guidning för allmänheten utöver de två slottsguidningarna som jag brukar ha varje år. Tyvärr var vädret allt annat än rullstolsvänligt; blåsigt, kallt och med lite regn då och då. Men det kom nio tappra deltagare inklusive Sanna Svidén på Fritid och Friluft. En kvinna från Hjärnkraft som var med även i slottsparken i september och fick info om guidningen då, en kvinna som går sakta med stavar och som kommer med ibland på mina lättvandrade guidningar, en kvinna som går med rullator och som också var med i slottsparken i september för första gången. I övrigt var det tre män och två kvinnor. En man var ny och hade sett info i Mitt i Tyresö, de andra hade varit med på tidigare guidningar. Erik Magnusson, förre arrendatorn på Uddby gård, kom också med tillsammans med sin fru Marianne (det är hon som går med rullator).

Vi som kom med buss samlades på hållplatsen Öringe och gick till parkeringen där övriga mötte upp. Vid reservatsentrén berättade jag om Alby naturreservat och hälsade välkommen. Fortsatte till en aspdunge, där jag visade hur man kan känna igen aspar och deras långa tillplattade bladskaff som ger det darrande rörelsemönstret när det blåser. På stammarna växte det askantlav och den röda grönalgen rödfärgsalg (ser ut som om någon målat med rödfärg på träden!).

Vi gick vidare till några enebuskar och pratade om enarnas betydelse i det gamla bondesamhället. Det fanns gott om både gröna och blåa bär på enarna, så jag berättade om hur man skördade enbär förr.

Det var inte så många blommor i blom, men på en häll hittade vi en stackars styvmorsviol. Visade dess sinnrika teckning som fungerar som vägvisare till de pollinerande insekterna. Andra blommor vi tog upp som växte längs dammarna var vänderot och johannesört. Vänderot har använts som nervlugnande. Johannesörten säljs fortfarande som antidepressivt medel.

Så kom vi till Kolardammarna; vid inloppet visade jag rensvallret och berättade om oljeavskiljningen samt hur Fnyskbäcken och Kolardammarna fått sina namn. Fortsatte till centrala dammen där jag berättade om själva reningsprocessen i de olika stegen och vilken effekt reningen har. När vi gick nerströms dammarna visade jag de olika stegen och vilken typ av rening som sker var. Sedimentationsdammen där vattnet rinner långsammare så att tungmetaller och fosfor kan sjunka till botten. Pratade lite om vilka tungmetaller det handlar om och vilka effekter de har. Översilningsytan, där vassen och kaveldunen precis har skördats. Vass och kaveldun, som fångar upp kvävet och på så sätt är en del av reningen. Och våtmarken där bakterier och delvis växter också fångar upp överskottsning, som fosfor och kväve. Pratade om att näringsämnen som också renas i dammen inte är något miljögift i sig, problemet är att blir det för mycket kväve och fosfor så får vi övergödda sjöar och hav, med igenväxning, algbloomning och syrebrist som följd. Men tack vare Kolardammarna så har alltså belastningen på Albysjön minskat avsevärt både vad gäller näringsämnen, tungmetaller och flytande föroreningar som olja. Vi pratade också om dagvatten och hur dess kvalitet beror på vilken typ av mark vattnet avvattnar och visade en avrinningskarta för Kolardammarna, där man tydligt ser hur mycket hårdgjord mark som avvattnas till dammarna.

Bävern har lämnat spår längs hela strandkanten och byggt en hydda på den lilla ön i dammen, så jag berättade om bävern, dess ekologi, hur den använts förr och vilken ekologisk nytta den gör bl a när den skapar nya våtmarker.

Det är tre stora myrstackar i skogsbacken längs gångvägen. Berättade om hur välorganiserade myrsamhällena är och att de har bladlöss till husdjur. Som de ”mjölkar” på honungsdagg, dvs bladlössens spillning. I gengäld får bladlössen skydd mot rovdjur som nyckelpigor.

Strax före utloppet växte det nypon och berberis. Bären förde oss in på de olika fröspridningsstrategier som växterna har. Pratade också om nyponens höga halter c-vitamin och lät deltagarna smaka på de syrliga berberis-bären. Som ju är jättegod men skulle utrotas enligt en lag från 1918. Eftersom berberis (på svenska heter den surtorn) är mellanvärd för svartrost, en svamp som skadar vete och annan stråsåd. Denna lag uppdaterades så sent som 1976 men upphävdes 1994 eftersom de nya sädessorterna inte är lika mottagliga för svartrost. Berberis infördes av morerna till Europa från Central- och Västasien eftersom den ansågs vara en värdefull läkeväxt.

Vid utloppet stannade vi till vid det lilla vattenfallet där vattnet syrsätts och sammanfattade reningsprocessen och hur mycket tungmetaller och näringsämnen som renats under vattnets dygnslånga färd genom dammarna. Samtidigt som de innebär ett fint inslag i landskapet och en ökad biologisk mångfald.

Och så beundrade vi de vackra grovstammiga asparna, som är så värdefulla för den biologiska mångfalden - en asp kan hysa över 600 olika arter, bland annat tack vare sin rika mjuka bark.. På asparna växte det asptickor som genom att röta aspveden underlättar för spillkråkan att bygga bo. På en annan asp är rötterna alldeles mossinkladda. Vi tittade bl a på husmossan som växer i små våningar och har bakterier som gör motsatsen till det som våtmarkens bakterier gör, dvs fånga in kväve från luften och omvandla den till kvävenäring. I mossan stack det upp stensöta, visade de små orangefärgade sporsamlingarna på undersidan av bladen. Och på mossan bredde filtlav ut sig. En härlig mikromiljö! En liten rosablommig stinknäva såg vi också i allt det gröna. Lät dem dofta på stinknävens blad, lite svårt att känna något i kylan. Men den doften har ju gett namn till blomman.

Nu började det bli rejält kallt så vi kom överens om att hoppa över fikapausen för att hålla oss i rörelse. Några ville titta på kattugglan i hagen, vilket ju inte alla klarade av. Så vi delade upp oss en stund och Uwe, en av mina stammisar följde med och visade ugglan medan vi andra vände tillbaka så sakteliga.

Berättade om djurlivet i dammarna, alla smådjur som vi på naturskolan hittar där när vi håvar. Men också att groddjuren som ju vill ha den här typen av småvatten verkar ha minskat i antal i dammarna, troligen pga att fisk och kräftor har dykt upp. Därför har vi anlagt nya groddammar, som förhoppningsvis kommer att få förbli fria från fisk och kräftor. Eftersom en av männen fiskade mycket, pratade jag också om att just kräftor har en förmåga att fånga upp tungmetaller och att man därför inte ska äta dem från dagvattendammar!

Så småningom kom ugglespanarna ikapp oss, jätteglada över att ha fått se ugglan! Vi fortsatte över den nedre bron av dammarna och stannade vid en klibbal. Som ju har alldeles mörkgröna blad fortfarande. Berättade om varför de faller gröna löv, att de inte sprider fästingar och om de feta fröna som finns i de små kottarna.

På väg tillbaka plockade jag lite bergsyra på hållarna och bjöd på (de fick ju ingen fikapaus!), syrligt goda! Vi avslutade vid en fin tall och pratade om tallens höga halter av c-vitamin i såväl innerbark som barr.

Guidningen var två timmar lång. När jag rekade tänkte jag att vi kommer aldrig kunna hålla på i två timmar, eftersom det är så kort sträcka. Men det tog två timmar, just för att det inte går så fort att ta sig fram med rullator. Och det är ju det som är poängen med de här anpassade guidningarna, att man ska kunna följa med även om man inte kan gå eller går väldigt långsamt. Trots vädret var deltagarna nöjda och frågade efter program och när nästa guidning skulle bli! Och jag tänker att det ändå får betraktas som lyckat att det överhuvudtaget kom några ur målgruppen. Så jag vill gärna testa att köra den här guidningen nästa år igen, men kanske i mitten eller slutet av april istället.